

Konkurencingumas kaip regiono plėtros siekinys

Leonas Žitkus, Monika Mickevičienė

*Kauno technologijos universitetas
Kęstučio g. 8, LT-44239 Kaunas*

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.12.3.4008>

***Anotacija.** Straipsnyje yra atskleidžiamos galimybės naudoti konkurencingumo koncepciją kaip regiono plėtros siekinį. Nurodomi pagrindiniai konkurencingumo, kaip regiono gebos sukurti palankesnes negu kiti regionai ekonominės veiklos ir žmonių gyvenimo sąlygas, ypatumai, į kuriuos, kurdama strateginius plėtros planus, regiono administracija turi atkreipti dėmesį. Aptariami pagrindiniai įmonių, valstybių ir teritorinių vienetų (regionų) konkurencingumo koncepcijų skirtumai, atskleidžiamas konkurencingumo kaip tam tikros regiono savybės kompleksiskumas. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad yra gana įvairių požiūrių į regiono konkurencingumą ir dėl šiuo metu strateginiame plėtros planavime dominuojančios regiono sanglaudos paradigmos transformacijos konkurencingumas tampa svarbiu regiono plėtros siekiniu.*

Raktažodžiai: *regiono konkurencingumas, plėtra, plėtros siekinys, regiono geba.*

Keywords: *competitiveness of region, development, objective of development, ability of region.*

Įvadas

Strateginis regiono plėtros planavimas yra svarbi regiono administracijos veiklos dalis. Šią veiklą Lietuvoje reguliuoja LR Regioninės plėtros įstatymas (Žin. 2002 Nr. 123-5558), Regionų plėtros parengimo ir atnaujinimo metodika, patvirtinta LR Vidaus reikalų ministro 2002 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. 482, taip pat daug kitų LR įstatymų ir kitokių teisinių aktų. Nepaisant gana didelio teorinio ir praktinio įdirbio, regionų (strateginės) plėtros planavimo svarbos plėtros procesams ir rezultatams, tobulinimas strateginio planavimo regiono lygmeniu yra svarbus teorinis ir praktinis uždavinys. Tai akcentuojama užsienio autorių darbuose [1; 37]. Šis uždavinys yra svarbus ir Lietuvoje, kur strateginis planavimas regioniniu lygmeniu yra palyginti nauja viešojo administravimo priemonė [3; 21]. Sprendžiant šį uždavinį, reikia plėtoti šios srities tyrimus, kurti inovatyvias strateginio planavimo paradigmas, jas diegti praktikoje ir skleisti sukaupią patirtį. Tai leistų regionų administracijai optimizuoti regionų plėtros procesus.

Išanalizavus Lietuvos regionų (rajonų) plėtros planus (pvz., Kauno regiono 2007–2013 m. plėtros planas), galima teigti, kad jie parengti vadovaujantis klasikine „netolygumų išlyginimo“ paradigma, pagal kurią plėtojantis regionams turi būti plėtojama vidinė ekonominė, socialinė ir erdvinė sanglauda. Ši paradigma yra įtvirtinta ir LR Regioninės plėtros įstatyme (II skyrius, 3 straipsnis, 1 punktą ir IV skyrius, 7 straipsnis, 2 punktą), LR Vyriausybės 2005 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 575 patvirtintoje „Lietuvos regioninės politikos iki 2013 m. strategijoje“ (7, 8 ir 9 punktai), LR Vyriausybės 2011 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. 62 patvirtintoje „Regionų socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo 2011–2013 m. programoje“. Lietuvos Respublikos Vyriausybės „2014–2020 m. Nacionalinėje pažangos programoje“ yra išskirtas prioritetas „Regioninė plėtra“, jungiantis du tikslus: „užtikrinti tolygią ir tvarią regionų plėtrą ir didinti teritorinę sanglaudą (mažinti išsivystymo skirtumus) regionuose“ [38, p. 1].

Nepaisant regiono vidinės sanglaudos idėjos aktualumo ir patrauklumo, jos praktinis realizavimas yra susijęs su regiono konkurencingumu, kaip gebėjimo kurti palankesnes sąlygas tam, kad būtų plėtojama ūkinė veikla ir tenkinami gyventojų poreikiai, siekimo sunkumais [5; 12]. Konkurencingumas šiuolaikiniame globalėjančiame pasaulyje tampa dominuojančiu ir net privalomu visų lygių subjektų, iš jų ir regionų, būsenos tipu. Iš funkcionavimo priemonės konkurencingumas virsta į funkcionavimo tikslą. Dėl to vis aiškiau suvokiama būtinybė konkurencingumą traktuoti kaip regiono plėtros siekiamybę. Apie tai kalbama net šalių, turinčių galias regioninės politikos tradicijas (Didžiosios Britanijos, JAV ar Vokietijos) mokslininkų darbuose [6; 22]. Ši būtinybė yra pastebima Lenkijoje [13], Kinijoje [23], Rumunijoje [16]. Analizuojant lietuviškus šaltinius, galima išskirti tokias regiono konkurencingumo koncepcijos panaudojimo ir tyrimo tendencijas:

1. Taikomuosiuose darbuose (regionų plėtros strategijose) konkurencingumas priskiriamas vienai regionų funkcionavimo sričiai – ekonominei, visiškai nesiejant jo su regionu kaip ekonomine, socialine, teritorine visuma.

2. Moksliniuose darbuose regiono konkurencingumas yra sutapatinamas su esama situacija, vertinama arba pagal pasiektus rezultatus [11; 34], arba pagal turimą potencialą [31; 33].

Straipsnyje yra sprendžiama mokslinė problema, kas sąlygoja regiono savybių visumos, vadinamos konkurencingumu, prielaidas tapti jo (regiono) plėtros siekiniu. Straipsnio tikslas yra atskleisti regiono konkurencingumo koncepcijos turinį ir aptarti jos vietą regiono plėtros valdymo procese. Tikslu yra siekiama sprendžiant šiuos uždavinius:

1. Apibendrinti mokslinėje literatūroje aptinkamas regiono konkurencingumo sampratas;

2. Išanalizuoti regiono plėtros, sanglaudos ir konkurencingumo koncepcijų santykį.

Tyrimo metodai: mokslinėje literatūroje paskelbtų regiono konkurencingumo sampratų lyginamoji ir loginė analizė, teisinių dokumentų analizė, informacijos apibendrinimas ir sintezė.

Regiono konkurencingumo koncepcija

Nepaisant teorijų gausos, regiono plėtros mechanizmas nėra iki galo pažintas [36, p. 22–26]. Ieškant atsakymo į klausimą, kokios jėgos sukelia ir palaiko regiono plėtrą, yra akcentuojamas šio proceso atvirumas vidaus ir išorės veiksnių poveikiui. Be to, šis procesas neturi pabaigos, nes nėra nustatyta požymių, pagal kuriuos galima teigti, kad regionas yra labiausiai išsivystęs. Mokslinėje literatūroje yra aprašyta daug skirtingų regiono plėtros būdų, todėl pačia plėtra reikėtų laikyti ilgalaikių kryptingų pokyčių procesą, kurį stengiasi valdyti regiono administracija, išnaudodama regiono subjektų (įmonių, visuomenės, institucijų) aktyvumą, vidinius (endogeninius) plėtros veiksnius ir kitų regionų patirtį. Šis procesas negali būti visiškai normalizuotas (standartizuotas) ir negali būti sukurtas „išsivysčiusio regiono“ etalonas [17, p. 7–21]. Siekiant užsibrėžto tikslo, šioje straipsnio dalyje bus aptartas konkurencingumas kaip tam tikra regiono savybė, kurią plėtojant regiono plėtra vadinamam procesui suteikiama atitinkama trajektorija.

Konkurencingumas yra imanentinis visuomeninio ir ekonominio gyvenimo bruožas. Konkurencingumo esmę sudaro pokyčių dinamiškumas, kurį sąlygoja polinkis kovoti dėl geresnės pozicijos. Bet kurio subjekto konkurencingumas yra nuolat augančių poreikių ir gebėjimo juos patenkinti išvestinė. Konkurencingumo reikšmės šiuolaikiniame pasaulyje augimo priežastys yra šios:

- atviros prekių, paslaugų, kapitalo, žmonių ir žinių judėjimui ekonomikos globalizacija, kuri yra stimuliuojama IKT, ir transporto sistemų tobulėjimas;
- gyventojų koncentracija urbanizuotuose regionuose, kuriuose susikaupęs potencialas sukuria naujus reikalavimus, poreikius ir galimybes;
- ekonominio ir visuomeninio gyvenimo tempo augimas, sukeltas efektyvesnio mokslo rezultatų išnaudojimo praktikoje.

Pirmine savo prasme konkurencingumo koncepcija buvo susijusi su įmonių (mikroekonominio) lygio ekonomikos subjektais. Laikui bėgant ji buvo pradėta taikyti ūkio sektoriams, visai šalies ekonomikai ar šalių teritoriniams vienetams (regionams) apibūdinti. Taip atsirado sektorių konkurencingumo [28], sisteminio konkurencingumo [26] ar regioninio konkurencingumo [35] koncepcijos. Konkurencingumo koncepcijos taikymas įvairaus lygio ekonomikos subjektų situacijai analizuoti leido sukurti specifinius kiekvienam lygiui konkurencingumo apibrėžimus, atsiradimo ir palaikymo būdus, pažinimo ir vertinimo metodus.

Įmonės (mikroekonominio lygio subjekto) konkurencingumas yra suvokiamas kaip jos geba didinti užimamos rinkos dalį, gaminant ir parduodant atitinkamas kokybės produktus ar paslaugas, atitinkančius rinkos poreikius [2]. Kuo įmonė geriau prisitaiko prie rinkos poreikių, tuo didesnę rinkos dalį ji yra pajėgi užimti, t. y. tapti konkurencingesnė. Šalies (makroekonominio lygio subjekto) konkurencingumas yra

susijęs su jos išsivystymo lygiu ir ūkio struktūra. Panašiai kaip įmonės atveju, nėra vienodo šalies konkurencingumo apibrėžimo: organizacijos ar pavieniai tyrėjai, užsiimantys šalių konkurencingumo analize ir vertinimu, pateikia savus apibrėžimus [8; 39]. Tačiau daugumoje jų šalies konkurencingumas yra siejamas su gebėjimu efektyviai panaudoti vidinį potencialą, siekiant kuo geresnių tarptautinių mainų rezultatų ir aukštesnio gyvenimo lygio.

Analizuojant regionų konkurencingumą, negalima neįvertinti tiesioginių ir netiesioginių ryšių, kurie sieja mikro- ir makrolygio ekonomikos subjektus su teritoriniais vienetais, esančiais vienos valstybės ribose. Regionų konkurencingumas negali būti tiesiogiai perkeltas iš įmonių ar makrolygmens, nes regionai nėra įmonių suma ar supaprastinta (sumažinta) šalies versija. Kita vertus, nė vienas iš aptartų konkurencingumo lygių neegzistuoja atskirai: įmonių konkurencingumas daro įtaką regiono, kuriame ši įmonė veikia, konkurencingumo formavimuisi ir priešingai – regiono konkurencingumo veiksniai turi įtakos atskirų įmonių konkurencingumui. Įmonių ir regionų konkurencingumas lemia šalies ekonomikos konkurencingumą [25].

Nepaisant šių akivaizdžių sąsajų, yra keletas neginčijamų skirtumų tarp regiono ir šalies bei įmonių konkurencingumo. Šie skirtumai atsiranda dėl to, kad iš esmės skiriasi minėtų subjektų vieta ir vaidmuo socialinėje ir ekonominėje visuomenės hierarchijoje. Regionas, kitaip nei šalis, nevykdo individualių makroekonominių (biudžeto, fiskalinės, monetarinės, tarptautinės prekybos, konkurencingumo) ar mezoekonominės (užimtumo, švietimo ir mokslo, aplinkosaugos) ir kt. politikos, todėl negali jos naudoti, kad įgytų išskirtinumą tarp kitų regionų. Be to, kiekvienas regionas užima tam tikrą nekintamą vietą šalies institucinėje ir teisinėje reguliacinėje sistemoje, o jo raida vyksta tam tikra „trajektorija“, priklausanti nuo regiono istorinio vaidmens, geografinės padėties ir reikšmės politinė ir geografinė prasme platesnėje socialinėje ir ekonominėje sistemoje [9, p. 136].

Mokslinėje literatūroje [9; 12] skiriami trys pagrindiniai skirtumai tarp įmonės ir regiono konkurencingumo. Pirma, įmonė gali įeiti į rinką ir išeiti iš jos. Regionai negali bankrutuoti ir „palikti rinkos“ dėl per mažo konkurencingumo. Prekių ir paslaugų tarptautinių (ar tarpregioninių) mainų charakteris gerokai skiriasi nuo įmonių tarpusavio santykių. Net ir nebūdami visiškai pranašesni, teritoriniai vienetai nėra išstumiami iš valstybės ekonominio ir socialinio gyvenimo.

Antra, rinkoje įmonė gali stiprėti naudodama kitų įmonių resursus, o konkuravimas tarp teritorinių vienetų (regionų) nėra „žaidimas su nuliniu rezultatu“. Regionai yra tarpusavyje susiję daugybe tinklinių charakterių turinčių ryšių, grindžiamų labiau bendradarbiavimu negu konkuravimu: vieno regiono gyventojai gali būti kito regiono įmonių darbo jėga ar vartotojų rinka, įmonių vertės kūrimo „grandinės“ dažnai peržengia vieno regiono ribas.

Trečia, įmonės konkurencingumas, reiškiantis jos ekonominę sėkmę (rinkos dydžio, pajamų ir pelno augimą), yra vos ne vienintelis jos funkcionavimo tikslas, kuriam pasiekti panaudojami visi turimi ištekliai. Regiono raidos tikslai nėra vien tik ekonominiai. Kaip bus pateikta vėliau, regiono konkurencingumas yra kompleksinė savybė, kai ekonominė sėkmė yra labai svarbi, bet toli gražu ne vienintelė dedamoji.

Tik subalansavus visas dedamąsias galima kalbėti apie tikrąjį regiono konkurencingumą.

Šiuo metu regionai kaip šalies teritoriniai vienetai yra labai įsitraukę į konkurencinę kovą – palaiko ir didina savo ekonominę ir socialinę reikšmę. Regionų konkuravimo formos gali būti labai įvairios – nuo tiesioginio regiono administracijos konkuravimo dėl atskirų projektų ar kultūrinių, sportinių arba ekonominių renginių organizavimo iki subtilesnio netiesioginio konkuravimo. Regiono administracija ar kitos regionui atstovaujantios institucijos konkuruoja dėl tiesioginių užsienio investicijų, kvalifikuotos darbo jėgos, finansinės paramos iš ES fondų ar šalies biudžeto, užsienio agentūrų, vietinių šaltinių ir t. t. [4; 10].

Kaip jau buvo minėta, regiono konkurencingumas yra kompleksinė sąvoka. Kai kurie autoriai sieja tai su tuo, kad regiono konkurencingumas yra palyginti naujas ekonomikos teorijos objektas. Ekonomikos teorijose nėra vienodai suvokiama netgi pati regiono sąvoka. Regioninio konkurencingumo veiksnių studijoje [5] yra skiriami trys regiono bruožai pagal skirtingas ekonomines teorijas:

1. regionas kaip eksporto specializacijos vieta (ištakos: klasikinė, neoklasikinė, keinsistinė, augimo, endogeninio augimo, naujoji prekybos teorijos);

2. regionas kaip augančio pelno šaltinis (ištakos: Maršalo pramoninės srities, lokalizacijos ekonomikos, sandorių kaštų, regiono endogeninio augimo, aglomeracijos ekonomikos teorijos);

3. regionas kaip žinių ašis (ištakos: Jakobo urbanistinio augimo, urbanizacijos ekonomikos, institucinė ekonomikos, verslo strategijos ekonomikos, evoliucinė ekonomikos teorijos). Cituojamajame šaltinyje šie bruožai yra laikomi regiono konkurencingumo koncepcijų pagrindu (p. 2–14), kuris leidžia suformuluoti konkurencingo regiono požymius (1 lent.).

1 lentelė. Regiono konkurencingumo požymiai

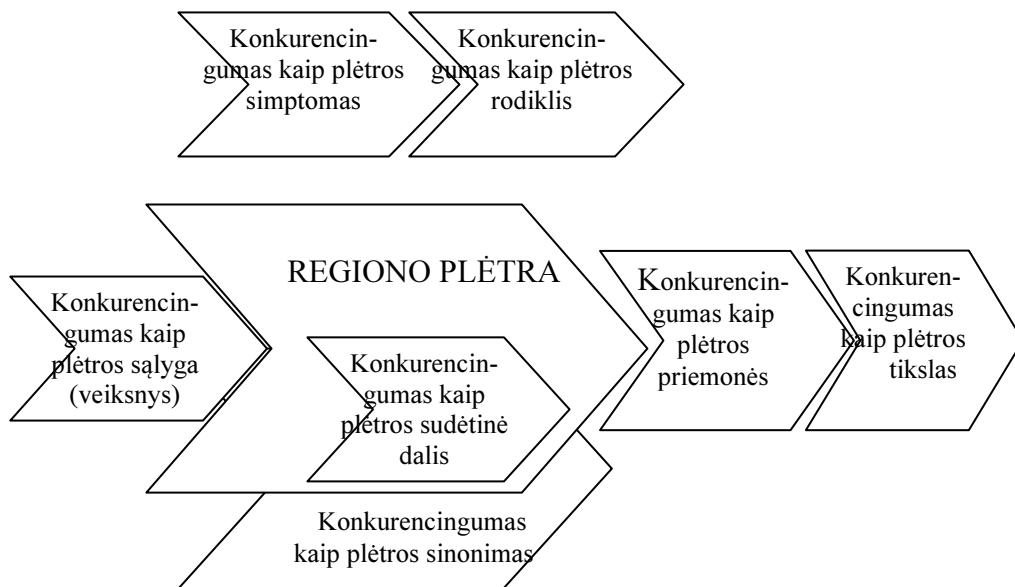
Regiono bruožas	Konkurencingo regiono požymiai
Regionas kaip eksporto specializacijos vieta	<ul style="list-style-type: none"> – eksporto augimas; – eksporto kaštų mažėjimas; – įplaukų iš kitų regionų (šalių) rinkų augimas; – eksportuojamų prekių kokybės ir su jomis susijusių aptarnavimo paslaugų apimtys augimas; – mažesni negu kitų regionų darbo jėgos, kapitalo, žaliavų, netiesioginių išlaidų kaštai; – aukštesnis negu kituose regionuose technologijų lygis; – augantis užimtumas ir gyventojų pajamos.
Regionas kaip augančio pelno šaltinis	<ul style="list-style-type: none"> – eksportuojamų prekių paklausos ir kainos didėjimas pasaulinėse rinkose; – darbo jėgos kaštų vienam produkto vienetai pagaminti mažėjimas; – kvalifikuotas darbo jėgos dalies rinkoje augimas; – regiono įmonių specializacijos augimas; – specializuotų paslaugų verslas – verslui apimčių augimas.
Regionas kaip žinių ašis	<ul style="list-style-type: none"> – „kolektyvinio mokymosi“ tinklo, jungiančio įmones, darbuotojus ir regiono institucijas, formavimasis; – IT naudojimo (ypatingai versle) augimas; – klasterių, jungiančių inovacijų kūrimą, realizavimą ir vartojimą, formavimasis.

Šaltinis: sudaryta autorių pagal [5].

Kaip ir daugelis šaltinių, kuriuose analizuojamas regiono konkurencingumas, minėto šaltinio autoriai akcentuoja ekonominės regiono funkcionavimo dalies konkurencingumą. Siekiant susikurti visišką regiono kaip ekonominio, socialinio, teritorinio vieneto konkurencingumą, reikėtų pasvarstyti ir apie kitokius regiono bruožus bei iš jų išplaukiančius konkurencingumo požymius.

Regiono plėtros, sanglaudos ir konkurencingumo koncepcijų santykis

Savaime suprantama, kad 1 lentelėje išvardyti konkurencingo regiono požymiai neatsiranda savaime: tam reikalingos atitinkamos prielaidos (sąlygos). Todėl dažniausiai *regiono konkurencingumas yra apibrėžiamas kaip regiono gebėjimas sukurti tokias ekonomines, socialines, infrastruktūrines bei institucines sąlygas, kurioms esant įmonės pasiekia geresnių veiklos rezultatus, o gyventojai labiau patenkina savo poreikius, palyginti su kitais regionais* [15]. Teorine prasme regionų konkurencingumas yra laikomas ekonominės teorijos dalimi, tyrinėjančia regionų raidos tendencijas, politiką ir galimybes kurti ir palaikyti kūrybinę bei produktyvią aplinką, garantuojančią, kad bus kuriama didesnė juose veikiančių įmonių pridėtinė vertė ir augus gyventojų gerovė.

1 pav. Regiono plėtros ir regiono konkurencingumo sąvokų santykis

Šaltinis: sudaryta autorių pagal [7]

Mokslinėje literatūroje analizuojant pateikiamas regiono *konkurencingumo* sąvokas atsiranda gana daug požiūrių į šią teorinę koncepciją. Kai kurie autoriai [7, p.

25–26] teigia, kad tokia situacija susiformavo dėl tyrėjų polinkio kurti bendras (agreguotas) regiono konkurencingumo sampratas²¹. Jie siūlo formuluoti operacinius apibrėžimus, kuriuose pateikta ir konkurencingumo kaip regiono savybės išmatavimo ir išreiškimo metodika. Minėti autoriai regiono konkurencingumo apibrėžimo situaciją vadina „sąvokų chaosu“. Norėdami tai įrodyti, jie atliko santykio tarp regiono konkurencingumo ir regiono plėtros sampratų analizę ir išskyrė net septynis šio santykio variantus (1 pav.).

Anot M. Klamut ir E. Passella [24], regiono konkurencingumą vienareikšmiškai apibrėžti sunku, nes sudėtingas regiono kaip ekonominio, socialinio, teritorinio vieneto funkcionavimas. Jie teigia, kad apibrėžti vieno smulkaus ekonominio gyvenimo fragmento (pvz., įmonės) konkurencingumą galima tiksliai²², o šalies ar regiono atveju konkurencingumo apibrėžimai nėra tikslūs ir tampa apibendrinantys [24, p. 57–58]. Dar kiti autoriai, pavyzdžiui, [9, p. 25] teigia, kad teorinė analizė sukuria regiono konkurencingumo kaip chaotiško produktyvumo, gyventojų gerovės ir įvairių verslo aplinkos aspektų junginio įvaizdį.

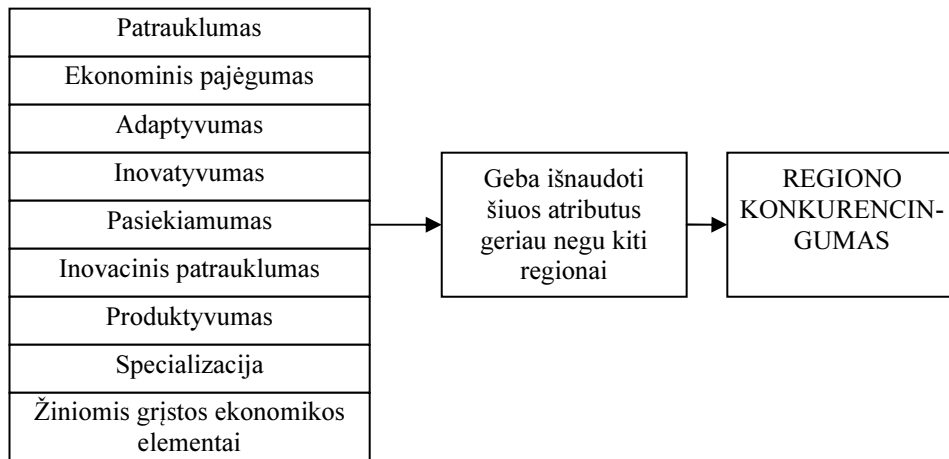
Analizuojant regiono konkurencingumo apibrėžimus, galima pastebėti dar vieną tendenciją: kai kurie autoriai konkurencingumą sutapatina su tam tikromis konkurencingumo savybėmis: investiciniu patrauklumu, gebėjimu prisitaikyti prie kintančių sąlygų (adaptyvumu), ekonominiu pajėgumu, naujų sąlygų kūrimo gebėjimais ir pan. (2 pav.). Tai nėra teisinga, nes minėtos sąvokos netgi nėra sąvokos *konkurencingumas* sinonimai ir negali jos pakeisti plėtojant mokslinius samprotavimus. Regiono konkurencingumu veikiau reikėtų laikyti jo (regiono) gebėjimą geriau išnaudoti šiuos požymius pranašumui prieš konkurentus įgyti, o pačius požymius – konkurencingumo šaltiniais. Pavyzdžiui, R. Camagni [15, p. 2396] pabrėžia, kad regiono investicinio patrauklumo ir konkurencingumo veiksniai yra gana panašūs: regiono pasiekiamumas, infrastruktūra, natūralios aplinkos kokybė, inovatyvumas ir pan.

Tačiau H. Kruk [25, p. 54] pastebi, kad investicinis patrauklumas yra susijęs su ūkinės veiklos vykdymo vietos pasirinkimu, o konkurencingumas – su to pasirinkimo rezultatais. Panašiai, lyginant regiono adaptyvumą ir konkurencingumą, galima pastebėti, kad pirmoji sąvoka rodo gebėjimą prisitaikyti prie kintančių sąlygų, o antroji reikalauja pažvelgti į šį gebėjimą kaip į santykinę sąvoką. Kitaip sakant, regiono konkurencingumas – tai jo (regionas) gebėjimas geriau nei kiti regionai prisitaikyti prie kintančių ekonominių, socialinių ir politinių sąlygų.

Formuluojant reiškinių apibrėžimą, žengiamas pirmas žingsnis jį pažinti. Taip, suteikiant tam tikros informacijos apie reiškinį, kyla tolesnių klausimų. Norimo lygio konkurencingumo kūrimo procesai negali vykti spontaniškai ir (arba) atsitiktinai. Jie turi būti nuolat ir sistemingai planuojami, diegiami ir kontroliuojami, t. y. turi būti valdymo objektas.

²¹ Anot M. Porterio, įvairūs *konkurencingumo* sąvokos apibrėžimai kyla iš „tikslumo trūkumo“, kuris „leidžia kelti naujus klausimus ir gauti informaciją tolesniems svarstymams“ [29, p.8].

²² Su šiuo teiginiu tikriausiai nesutiktų tie, kuriems teko susidurti su įmonių konkurencingumo analize.

2 pav. Regiono konkurencingumo ir jo atributų (šaltinių) santykis²³

Šaltinis: sudaryta autorių

Regiono administracija, naudodamasi strateginio planavimo priemone, turi numatyti tokias plėtros gaires, kurios leistų sukurti regiono konkurencingumą rodančias sąlygas. Kaip buvo minėta šio straipsnio įvade, šiuo metu Lietuvoje strateginis regionų (rajonų, savivaldybių) valdymas yra paremtas klasikine netolygumų išlyginimo paradigma, pagal kurią plėtojantis regionams turi būti plėtojama ekonominė, socialinė ir erdvinė sanglauda. Tokios sanglaudos siekimas yra susijęs su klasikine regioninės politikos dilema – lygybė ar konkurencingumas. Mokslinės literatūros šaltiniuose yra teigiama, kad remiant regiono sanglaudą ribojamos jo galimybės didinti konkurencingumą ir priešingai – skatinant konkurencingumą kyla regiono vystymosi poliarizacija [20; 27]. Šiame kontekste populiariesnis tampa vadinamasis funkcinis požiūris į regioninę sanglaudą [18; 20]. Pagrindiniai klasikinio ir funkcinio požiūrių į sanglaudą skirtumai yra šie:

- skirtingai negu klasikiniu požiūriu, funkcinio požiūriu sanglaudos siekimo procesas nėra siejamas su visišku netolygumų panaikinimu. Regiono sanglauda (dinamine proceso prasme) – tai harmoninga ekonominė, socialinė ir erdvinė plėtra, paremta endogeniniu potencialu;
- funkcinio požiūriu į vidinę sanglaudą yra akcentuojamas veiksnių – materialių išteklių, kapitalo, darbo jėgos, žmogiškųjų išteklių – ir jų panaudojimo rezultatų (prekių ir paslaugų) judėjimas regione, o ne jų buvimo vieta.

Šiame straipsnyje sprendžiant problemą svarbiausia tai, kad funkcinio požiūriu į regioninę sanglaudą neatmetama galimybė deklaruoti konkurencingumo kaip vieno iš regiono plėtros siekinių. Mokslinėje literatūroje [14; 32] yra teigiama, kad regiono

²³ Paveiksle pateikto regiono konkurencingumo atributų (šaltinių) sąrašo nereikėtų laikyti baigtiniu.

vidinės sanglaudos ir regiono konkurencingumo suderinamumo problema yra dar nepakankamai iširta teoriniu lygmeniu, taigi ir nepakankamai „patikrinta“ praktikoje. Tačiau taip pat pabrėžiama, kad būtina tą daryti, nes jau dabar akivaizdu, jog besąlygiškas konvergencijos reiškinys regionų lygmeniu neegzistuoja [20; 30]. Tokia nuostata yra išreiškiama ir naujausiuose ES dokumentuose [19].

Išvados

1. Nepaisant jau seniai reiškiamo kritiško požiūrio į erdvinių ekonominių ir socialinių subjektų (valstybių, regionų) konkurencingumą, per pastaruosius kelis dešimtmečius susiformavo pakankamai aiški regiono konkurencingumo koncepcija. Svarbiausia, tapo bendrai pripažinta, jog regionai konkuruoja tarpusavyje (tiek šalies, tiek tarptautiniu mastu), ir buvo išskirti regionų konkuravimo objektai: tiesioginės užsienio investicijos, turistų srautai, investiciniai projektai, tarptautiniai ir valstybiniai renginiai ir pan. Visi šie dalykai pirmiausia yra ekonomiškai naudingi, o ta nauda dėl regiono administracijos gali būti transformuojama į visos regiono visuomenės juntamą naudą: gerą infrastruktūrą, aukštą viešųjų paslaugų lygį, natūralios aplinkos priežiūrą ir t. t. Ši nauda nėra suteikiama savaime. Regiono administracija tam turi sudaryti geresnes negu kituose regionuose sąlygas. Gebėjimas tai padaryti yra laikomas regiono konkurencingumu.

2. Išanalizavus mokslinėje literatūroje pateikiamas regiono *konkurencingumo* sąvokas, išryškėja daug požiūrių į šią teorinę koncepciją. Ši situacija netgi artima „sąvokų chaosui“. Tačiau kartu esant tokiai situacijai atsiranda pastangos pažinti regiono konkurencingumo fenomeną ir panaudoti gautas žinias nukreipti regiono plėtrą norima linkme, t. y. deklaruoti konkurencingumą kaip regiono plėtros siekinį (tikslą). Pastaruoju metu ši idėja tampa vis populiarsnė dar ir dėl to, kad valdant regiono plėtros proceso keičiasi ilgą laiką dominavusi regioninės sanglaudos paradigma. Taikant jos pirminę versiją kyla klasikinė regiono vystymo siekinių dilema – lygybė ar konkurencingumas.

Literatūra

1. Albrechts, L., Healey, P., Kunzmann, K. R. Strategic Spatial Planning by Governments. *Public administration Reviews*, 1988.
2. Dragon-Sanchez, A., Sanchez-Martin, G. Strategic Orientation, Management Characteristics, and Performance. *Journal of Small Business Management*, 2005, Vol. 43, No. 3, p. 287–309. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1540-627X.2005.00138.x>
3. Arimavičiūtė M. Lietuvos savivaldybių strateginio planavimo problemos. *Viešoji politika ir administravimas*, 2012, T. II, Nr. 2, p. 272–286.
4. Armstrong, H., Taylor, J. *Regional Economics and Policy*. Oxford: Blackwell, 2000.
5. *A Study on the Factors of Regional Competitiveness. A draft final report for the European Commission*. 2003. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/3cr/competitiveness.pdf [2013-01-25].

6. Berger, T., Bristow, G. Benchmarking regional performance: a critical reflection on indices of competitiveness. Kn.: *Paper for the Regional Studies Association Annual Conference: The Dilemmas of Integration and Competition*. Prague: University of Economics, 2008.
7. Biniecki, J., Frankiel, W. Konkurencyjność – przedsiębiorczość – rozwój: podstawowe dylematy pojęciowe i metodyczne. Kn.: Klasik, A. (sud.). *Przedsiębiorczy i konkurencyjny region w teorii i polityce rozwoju regionalnego*. Warszawa: PAN KPZK, 2005, p. 23–46.
8. Bossak, J., Bienkowski, W. *Międzynarodowa zdolność konkurencyjna kraju i przedsiębiorstw*. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa, 2004.
9. Bristow, G. *Critical Reflections on Regional Competitiveness. Theory. Policy. Practice*. Abington: Routledge, 2010.
10. Brooksbank, D. J., Pickernell, D. G. Regional Competitiveness Indicators. A Reassessment of Methods. *Local Economy*, 1999, Vol. 13 (4), p. 310–326. <http://dx.doi.org/10.1080/02690949908726459>
11. Bruneckienė J., Činikaitė R. Šalies regionų konkurencingumo vertinimas regionų konkurencingumo indeksu: tikslingumo didinimo aspektas. *Ekonomika ir vadyba*, 2009, No. 14, p. 700–708.
12. Budd, L., Hirmis, A. K. Conceptual Framework for Regional Competitiveness. *Regional Studies*, 2004, Vol. 38.9, p. 1015–1028. <http://dx.doi.org/10.1080/0034340042000292610>
13. Chądzyński, J., Nowakowska, A., Przygodzki, Z. *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*. Łódź: CeDeWu, 2007. www.cedewu.pl [2013-01-23].
14. Carrillo – Hermosilla, J., Del Rio, P. G., Konnola, T. *Ecoinnovations: when sustainability and competitiveness shake hands*. New York: Palgrave Macmillan, 2009.
15. Camagni, R. On the Concept of Territorial Competitiveness. Sound or Misleading? *Urban Studies*, 2002, Vol. 39, No. 13, p. 2395–2396. <http://dx.doi.org/10.1080/0042098022000027022>
16. Cojanu, V., Lungu, L. *Regional Competitiveness Analysis: Process and Measurement*. 2012. <http://www.docin.com/p-67399746> [2013-01-04].
17. Domanski, B. Krytyka pojęcia rozwoju a studia regionalna. *Studia Regionalne i Lokalne*, 2004, Nr. 2 (16), p. 7–22.
18. European Commission. *Green Paper on territorial cohesion*. 2008, Brussels, COM (2008) 616 final.
19. European Commission. *Regional policy contributing to smart growth in Europe 2020*. Brussels, 2011.
20. Gorzelak, G. Fakty i mity rozwoju regionalnego. *Studia Regionalne i Lokalne*, 2009, Nr. 2 (36), p. 1015–1028.
21. Gudelis D. Lietuvos savivaldybių veiklos matavimų būklės vertinimas. *Viešoji politika ir administravimas*, 2009, Nr. 29, p. 91–98.
22. Huggins, R. Regional Competitive Intelligence: Benchmarking and Policymaking. *Regional Studies*, 2010, Vol. 44.5, p. 639–658. <http://dx.doi.org/10.1080/00343400802331312>
23. Jiang Xu, Yeh, A.G.O. City Repositioning and Competitiveness Building in Regional Development: New Development Strategies in Guangzhou, China. *International Journal*

- of Urban and Regional Research*, 2005, Vol. 29.2, p. 283–308. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1468-2427.2005.00585.x>
24. Klamut, M., Pasella, E. Podnoszenie poziomu konkurencyjności regionów. Klamut, M. (sud.). *Konkurencyjność regionów*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, 1999.
 25. Kruk, H. Ekoinowacje jako czynnik rozwoju regionalnego. Kn.: Wozniak, L. Strojny, J., Wojnicka, E. (sud.). *Ekoinowacyjność dziś i jutro*. Warszawa, PARP, 2010.
 26. Meyer – Stamer, J. *Systematic Competitiveness Revisited*, 2005. www.mesopartner.com [2012-12-18].
 27. Nowak, P. *Nowy paradygmat rozwoju regionalnego na przykładzie wybranych regionów Europy Zachodniej*. Poznań: Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, 2011. <http://www.wbc.poznan.pl/Content/178703/NowakPiotrS4240.pdf> [2012-12-10].
 28. Porter, M.E. *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press, 1999.
 29. Porter, M. E. *Porter o konkurencji*. Warszawa: PWE, 2001.
 30. Puga, D. The Rise and Fall of Regional Inequalities. *European Economic Review*, 1999, Vol. 43/2, p. 303–334. [http://dx.doi.org/10.1016/S0014-2921\(98\)00061-0](http://dx.doi.org/10.1016/S0014-2921(98)00061-0)
 31. Sinkienė, J. Miesto konkurencingumo veiksniai. *Viešoji politika ir administravimas*, 2008, Nr. 25, p. 67–82.
 32. Slodowa – Helpa, M. Zrównowazony rozwój a konkurencyjność. Wyzwania oraz dylematy. Kn.: Kielczewski, D. (sud.). *Od koncepcji ecorozwoju do ekonomii zrównowazonego rozwoju*. Białystok: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Ekonomicznej, 2009.
 33. Snieška V., Činikaitė J., Neverauskas B. Clusters: A Key to Regional Competitiveness. *Inžinerinė Ekonomika – Engineering Economics*, 2002, No. 5 (31), p. 64–70.
 34. Snieška V., Bruneckienė J. Measurement of Lithuanian Regions by Regional Competitiveness Index. *Inžinerinė ekonomika – Engineering Economics*, 2009, 1 (61), p. 45–57.
 35. Storper, M. *The Regional World: Territorial Development in a Global Economy*. New York: Guilford Press, 1997.
 36. Strahl, D. *Metody oceny rozwoju regionalnego*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, 2006.
 37. Sztando, A. Subjects and Objects of Local Development Strategy. Kn.: *Ekonomiczny rozwój a management regionu*. Hradec Karlove, 2009.
 38. Vidaus reikalų ministerija. *Regionų plėtra „Nacionalinės pažangos programoje“*, 2012. www.vrm.lt/nrp/index.php?id=2215 [2013-01-20].
 39. World Economic Forum. *The Global Competitiveness Report 2008–2009*. Oxford University Press, 2009.

Leonas Žitkus, Monika Mickevičienė

Competitiveness as Objective of Regional Development

Abstract

Possibilities to use competitiveness concept as the aim of regional development are revealed in the article and main competitiveness (as the ability of region to create more favourable conditions of economic activity and people's life in comparison with other regions) features which have to be taken into consideration by administration of the region while creating strategic development plans are indicated. Main differences between competitiveness concepts of enterprises, countries and territorial units (regions) are indicated and complexity of competitiveness as particular feature of the region is revealed. It is noticed that wide enough spectrum of opinions according to competitiveness of region exists and such situation indicates attempts to know the phenomenon of competitiveness and use this knowledge diverting development of region in desirable direction, i.e. declaring competitiveness as the aim (goal) of regional development. It is stated that this idea recently becomes increasingly popular and due to transformation of regional cohesion paradigm which dominated in management of regional development process for a long time and application of primal version of which raises the classic dilemma of regional development aims – equality or competitiveness.

Leonas Žitkus – Kauno technologijos universiteto Europos instituto Europos studijų katedros vedėjas, profesorius, mokslų daktaras.

E. paštas: leonas.zitkus@ktu.lt

Monika Mickevičienė – Kauno technologijos universiteto Europos instituto Europos studijų katedros lektorė, socialinių mokslų daktarė.

E. paštas: monika.mickeviciene@ktu.lt

Leonas Žitkus – Doctor, is a Professor at the Department of European Studies, Institute of Europe, Kaunas University of Technology.

E-mail: leonas.zitkus@ktu.lt

Monika Mickevičienė – Doctor of Social Sciences, is a Lecturer at the Department of European Studies, Institute of Europe, Kaunas University of Technology.

E-mail: monika.mickeviciene@ktu.lt

Straipsnis įteiktas redakcijai 2013 m. liepos mėn.; recenzuotas; parengtas spaudai 2013 m. rugpjūčio mėn.